

ספר

שקלא וטריא

על משניות שביעית

באור המשנה בלשון מדוברת

עם הערות שולים מלוקטות מהרמב"ם, ר"ש, ר"ש סיריליאן,
רא"ש, תוספות יום טוב, מלאכת שלמה, משנה ראשונה,
רע"א, חידושי אנשי שם, חזו"א, דרך אמונה

בצרוף לשון המשנה ופירוש הד"ע מברטנורא

נכתב בסיעתא דשמיא

דוד פיבלזון

ערב שנת השמיטה
תמוז התשס"ז

פ ר ק א

משנה א'. 'בזמן שבית המקדש קיים יש איסור של עבודת קרקע גם בסוף שנה שישית, וצריך להוסיף משנה שישית על השנה השביעית, [ולהלכה² בימינו אין הדבר כך]. אומרת המשנה עד מתי מותר לחרוש³ בשדה של⁴ אילנות בערב שביעית [השנה השישית], בית שמאי אומרים ממתי שהחרישה בשנה השישית מועילה לפרי שיצמח⁵ בשביעית, אסור לחרוש, ובית הלל אומרים בכל שדה האילן יש זמן קבוע, והזמן הוא שמחג העצרת [שבועות] אסור לחרוש, שהחרישה

משנה א. עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי ובית הלל אומרים עד העצרת וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו:

עד אימתי חורשין בשדה האילן. לקמן מפרש חיוב שדה אילן: ערב שביעית. שצריך להוסיף משנה ששית על השביעית באיסור עבודת הארץ ולקמן ילפינו לה מקראי: כל זמן שהוא יפה לפרי. כלומר שהחרישה יפה לפרי או מתקן הקרקע לצורך הפרי של ששית ולא לצורך שביעית: עד

1. [א"ה. יל"ע שבמשנה ד' איתא דהמקור לתוספת שביעית היא מקרא ד"בחריש ובקציר תשבות" וא"כ איסור זה נוהג גם לאחר החורבן וכמבואר במו"ק ד. דרק למ"ד דס"ל דהמקור אינו מהפסוק אלא מהלמ"מ אז אמרינן דומיא דניסוך המים דהלכה נאמרה רק בזמן ביהמ"ק (ואנו נוקטים להלכה כמ"ד זה, ולכן אנו פוסקים שבזה"ז אין דין תוספת). אבל לתנא דמתניתין דיליף מקרא לכאורה מהתורה נוהג תוספת גם בזה"ז, ועוד דגם למאן דיליף מהלכתא אפשר דמדרבנן תיקנו תוספת גם לאחר החורבן אלא שר"ג ובית דינו ביטלו תוספת זו, ועכ"פ תנא דמתניתין אפשר דמיירי לאחר החורבן, ונחלקו בזה רע"א והתפארת ישראל בבוועז אות ב' בפרק ב' האם מדרבנן תקנו גם לאחר החורבן, ושיטת רע"א שלא תיקנו וכדבריו מבארים התוס' רא"ש מו"ק ד'].

2. שרבן גמליאל ובית דינו בטלו את שני הזמנים האלו, ועיין בהערה בסוף משנה ד'.

3. אבל בשדה של תבואה [שדה לבן בלשון המשנה] אסור לחרוש מחג הפסח, עיין ר"ע מברטנורא במשנתינו, והפשט במשנה הוא שדה אילן חורשים עד העצרת לב"ה ושאינו שדה אילן חורשים עד הפסח כשדה לבן.

4. עיין במשנה הבאה שאם יש שדה של כמה אילנות מותר לחרוש את כל השדה [בית סאה] בשביל אותם אילנות, אבל בשביל אילן אחד מותר רק מסביב לעץ בלבד.

5. [ה"ה. יש לעיין דלכאורה הדגש במשנה אינו שמזמן זה החרישה מועילה לשביעית, אלא שמזמן זה ואילך אין החרישה מועילה לפירות שישיית וכ"ה לשון הירושלמי מכאן ואילך מנבל פירותיו (דף א.ד') ויולנה, דף ב' אוצר השביעית) ואז ממילא נראה שעושה לצורך שביעית, ולא יצויר שהחרישה הייתה לפירות שישיית אחר העצרת היה מותר לחרוש אף אם תועיל גם לשביעית וכך נראה לכאורה בפ"ב מ"ב דהיכא דהחרישה מועילה לפירות שישיית מותר לחרוש עד ר"ה, אף דמסתבר שהיא מועילה גם לשביעית, וא"כ יותר מדויק לכתוב דמותר לחרוש בשישיית כל זמן שהחרישה מועילה לפירות שישיית, ולב"ה השיעור הוא עד העצרת ואילך, מעצרת ואילך אין החרישה מועילה לפירות של שנה זו.]

פרק ד'

משנה א'. בהתחלה ההלכה הייתה שמותר לאדם ללקט בתוך השדה שלו עצים ¹⁴⁶ (אבנים) או עשבים אם הוא צריך אותם ^(בגין) עצים להסקה, אבנים לבנין, ועשבים לטוח בביתו, אם הוא מלקט את הגדולים שיש בהם שימוש (הגם הגם), ולא את הדקים שאין בהם שימוש אלא תיקון הקרקע, כמו שמותר לאדם ללקט מתוך שדה חבירו שאין חשד שמא כוונתו לתקן את שדה חברו ^(ובשדה חברו מותר גם ללקט עצים אבנים ועשבים דקים וכולם יודעים שאין אדם מתקן שדה חבירו).

משנה א. בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שלו, כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו, את הגם הגם.
בראשונה כדרך שהוא מלקט מחכרו את הגם הגם. הכי מפרש מחניחין בירושלמי בראשונה היו אומרים מלקט אדם בתוך שלו את הגם הגם כדרך שמלקט בשל חבירו בין גסין בין דקין, ואע"ג דעצים ועשבים כשמלקטים אותן מתוך השדה מחקו השדה לזריעה, כשמלקט הגם כלומר העצים והעשבים הגסים ומניח את הדקין חליטין לרדף לעצים הוא ולא לחקו את הקרקע קעביד, כדרך לחליטין במלקט בשדה חבירו בין דקין ובין גסין ולא עביד איגל לחקו שדה חבירו ומידע ידיע דלעצים הוא לרדף

משרבו עוברי עבירה, התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה, וזה מלקט מתוך של זה שלא בטובה, ואין צריך לומר שיקצץ להם מזונות:

משרבו עוברי עבירה. שהיו מלקטין בשדותיהן בין דקים בין גסין והן אומרים בגמ' לקטנו: שלא בטובה. שאין חבירו מחזיק לו טובה דהשתא ודאי

ואחר כך השתנו הדורות והתרכו האנשים שעוברים עבירות בשנת השמיטה היו לוקטים בשדות של עצמם עצים אבנים ועשבים גם דקים כדי לתקן את השדה, ולק התקנו חכמים שאדם לא ילקט בשדה של עצמו כלל, אלא כל אחד ¹⁴⁷ ילקט בשדה של האחר והאחר ילקט בשדה שלו, ¹⁴⁸ ואם

146. עיין מלאכת שלמה שמביא ירושלמי שלא גורסים אבנים אלא עצים ועשבים בלבד
147. אומר הר"ש שהתקנה היא שאסור ללקט את העצים הדקים גם כשמלקט בשדה חבירו, חלש
התקנה היה מותר ללקט גם דקין בשדה חבירו.
148. בתוך הביאור כתוב את דברי הרע"ב, אבל הרמב"ם סובר הטובה נחשב כמו תשלום על העבודה והרי זה כאילו שלח אותו.